

tieke strijd en in laatste instantie moest zij dus, wanneer een minister die van de steun van het parlement zeker was, volhield, haar verzet opgeven. Het gebeurde vóór '40 niet zo vaak dat een conflict zo hoog opliep, maar geen 'nederlaag' vergaf zij ooit aan degeen die hem haar toegebracht had; ze was nu eenmaal, zo zei zij na haar abdicatie ('48) tegen haar toenmalige secretaris Thijs Booy, 'een pasja', en toen deze haar vroeg wat ze daar precies mee bedoelde, antwoordde zij: 'Een grote baas, meneer. Iemand die altijd het laatste woord en altijd zijn zin wil hebben.'¹

Bij dat alles kwam dan nog dat zij vooral in de jaren '30 menen mocht, een veel scherper inzicht te hebben in de gevaren die Nederland gingen bedreigen, dan de ministers. Het werd haar vaste overtuiging dat het land in wezenlijke opzichten met weinig verbeeldingskracht, en dus slecht, bestuurd werd. Was de massale werkloosheid haar al een gruwel (het wilde er bij haar niet in dat daar geen oplossing voor gevonden kon worden), de verwaarlozing van de defensie werd haar een nachtmerrie. Onophoudelijk drong zij op versterking van het militaire apparaat aan. Zij voorzag de tweede wereldoorlog, zij voorzag óók de Duitse invasie waartoe het op 10 mei '40 kwam. Drie dagen later stond zij in Engeland als verdrevene, als balling, als vorstin die van haar volk gescheiden was.

Eerder herinnerden wij er aan dat het vertrek van de koningin uit Den Haag plaatsgevonden heeft zonder overleg met, laat staan goedkeuring door het kabinet. In haar visie representeerde niet dat kabinet de continuïteit van de Nederlandse staat - zij deed dat, zij alléén, en dat zij zo spoedig, zo *smadelijk* spoedig, haar land had moeten verlaten, nam zij de verantwoordelijke ministers kwalijk. Hoe onvoldoende waren dezen op 's lands veiligheid bedacht geweest! Hoe vaak had, om slechts dat ene te noemen, majoor Sas uit Berlijn gewaarschuwd! Zij wenste nu precies te weten wat de inhoud van zijn waarschuwingen geweest was, en zijn mededelingen daaromtrent (hij werd na aankomst in Engeland onmiddellijk 'in een lange audiëntie ontvangen' en moest 'herhaaldelijk . . . terugkomen om nogmaals zekere details te herhalen'²) waren evenveel kerven aan de balk van het kabinet. Dat de Geer als voorzitter diende te verdwijnen, stond (aldus de veronderstelling die wij eerder uitten) al eind mei voor haar vast, tenzij hij natuurlijk zijn gehele houding in gunstige zin wijzigde. Het tegendeel was het geval. In Gerbrandy vond zij de bondgenoot die zij nodig had: men mag wel stellen dat de koningin en hij *samen* de Geer opzij geschoven hebben - nadien

¹ Th. Booy: *De levensavond van koningin Wilhelmina* (1965), p. 58. ² G. J. Sas Jr.: 'Het begon in mei 1940' II, *De Spiegel*, 31 okt. 1953, p. 10.